**Р Е П У Б Л И К А  Б Ъ Л Г А Р И Я**

# Н А Р О Д Н О  С Ъ Б Р А Н И Е

***Проект***

# З А К О Н

## за изменение и допълнение на Закона за висшето образование

(Обн., ДВ, бр. 112 от 1995 г.; изм. и доп., бр. 28 от 1996 г., бр. 56 от 1997 г.; попр., бр. 57 от 1997 г.; изм. и доп., бр. 58 от 1997 г., бр. 60 от 1999 г.; попр., бр. 66 от 1999 г.; изм. и доп., бр. 111 и 113 от 1999 г., бр. 54 от 2000 г., бр. 22 от 2001 г., бр. 40 и 53 от 2002 г., бр. 48 и 70 от 2004 г., бр. 77, 83 и 103 от 2005 г., бр. 30, 36, 62 и 108 от 2006 г., бр. 41 от 2007 г., бр. 13, 43 и 69 от 2008 г., бр. 42, 74 и 99 от 2009 г., бр. 38, 50, 56, 63 и 101 от 2010 г., бр. 61 и 99 от 2011 г., бр. 60 и 102 от 2012 г., бр. 15, 63, 68 и 101 от 2013 г. и бр. 54, 66 и 107 от 2014 г.)

**§ 1.** В чл. 9 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 3:

а) в т. 6:

аа) буква „а” се изменя така:

„а) по предложение на министъра на образованието и науката броя на приеманите за обучение студенти и докторанти в държавните висши училища, за които държавата осигурява средства за издръжката на обучението им, в съответствие с ал. 4;“

бб) създава се нова буква „б“:

„б) по предложение на министъра на образованието и науката въз основа на предложенията на държавните висши училища броя на приеманите за обучение срещу заплащане студенти и докторанти в тях в съответствие с капацитета на висшето училище, на професионалните направления и на специалностите от регулираните професии в него;“

вв) досегашните букви „б“ и „в“ стават съответно букви „в“ и „г“;

б) създава се т. 16:

„16. приема Списък на приоритетните професионални направления и защитените специалности.“

2. Създават се ал. 4-9:

„(4) Броят на приеманите за обучение студенти и докторанти по ал. 3, т. 6, буква „а" се утвърждава по държавни висши училища, по професионални направления, по специалности от регулираните професии и по форми на обучение в зависимост от:

1. оценката на учебната и научната дейност;

2. данните за реализацията на завършилите студенти и докторанти;

3. приоритетите за обществено-икономическото развитие на страната;

4. заявената готовност от държавните висши училища за обучение на определен брой студенти и докторанти в съответствие с капацитета на висшето училище, на професионалните направления и на специалностите от регулираните професии в него.

(5) Конкретните условия и редът за утвърждаване броя на приеманите за обучение студенти и докторанти по ал. 4 се определят с акт на Министерския съвет.

(6) Определени професионални направления от класификатора по ал. 3, т. 4 се определят за приоритетни, а отделни специалности от професионални направления се определят за защитени.

(7) Критериите за определянето на приоритетните професионални направления и на защитените специалности, както и списъкът с тях, се приемат с акта по ал. 5.

(8) За приоритетните професионални направления и за защитените специалности може да бъде утвърден по-висок брой на приеманите за обучение студенти и докторанти по ал. 3, т. 6, буква „а" от заявения по ал. 4, т. 4 за сметка на предложения брой по ал. 3, т. 6, буква „б" от съответното държавно висше училище в съответствие с капацитета на висшето училище, на професионалните направления и на специалностите от регулираните професии в него.

(9) За новооткрити за висшето училище професионални направления и специалности от регулираните професии, за които няма данни за реализацията на завършилите студенти и докторанти, може да бъде утвърден брой на приеманите за обучение студенти и докторанти по ал. 3, т. 6, буква „а" въз основа на оценка на потребностите на пазара на труда, изготвена от Министерството на труда и социалната политика съвместно с Министерството на образованието и науката и съответните отраслови министерства."

**§ 2.** В чл. 21, ал. 2 изречение второ се изменя така:

„Приемането на студенти за обучение срещу заплащане се осъществява по реда на чл. 68, като броят им е в рамките на определения по чл. 9, ал. 3, т. 6, буква „б"."

**§ 3.** В чл. 30, ал. 1, т. 4 думите „и ежегодно предлага на министъра на образованието и науката броя на приеманите студенти и докторанти по чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а" и „б" се заменят с „и ежегодно заявява, съответно предлага на министъра на образованието и науката броя на студентите и докторантите по чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а", „б" и „в".

**§ 4.** В чл. 35б, т. 5 след думите „проектите на" се добавя „заявките и".

**§ 5.** В чл. 68 се правят следните изменения:

1. В ал. 1 думите „по реда на чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а" и „б" се заменят с „по реда на чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а", „б" и „в".

2. В ал. 4 думите „по чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а" и „б" се заменят с „по чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а", „б" и „в".

3. В ал. 5 думите „по реда на чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а" и „б" се заменят с „по реда на чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а", „б" и „в".

4. В ал. 6 думите „по реда на чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а" и „б" се заменят с „по реда на чл. 9, ал. 3, т. 6, букви „а", „б" и „в".

**§ 6.** В чл. 77, ал. 3 думите „две висши училища" се заменят с „едно висше училище".

**§ 7.** В чл. 91 се правят следните изменения и допълнения:

1. В ал. 3, т. 2 думите „по чл. 9, ал. 3, т. 6, буква „в" се заменят с „по чл. 9, ал. 3, т. 6, буква „г".

2. Създават се нови ал. 4 и 5:

„(4) Средствата по ал. 1, т. 1 включват и допълнително финансиране за обучението по приоритетни професионални направления и защитени специалности, определено от Министерския съвет.

(5) Издръжката на обучението на студентите, приети по реда на чл. 68, ал. 5 и 6 в държавните висши училища, се осигурява със средства от държавния бюджет по ред, определен с акта по ал. 2, т. 1."

3. Досегашните ал. 4, 5, 6, 7 и 8 стават съответно ал. 6, 7, 8, 9 и 10.

**§ 8.** В чл. 91а се правят следните изменения и допълнения:

1. Алинея 2 се изменя така:

„(2) Средствата по чл. 91, ал. 1, т. 2 се предоставят в зависимост от оценка на научната дейност, извършена въз основа на наукометрични показатели, или от оценка на художественотворческата дейност, извършена въз основа на художественотворчески постижения. Оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на висшите училища научна или художественотворческа дейност се извършват при условия и по ред, определени от Министерския съвет.“

2. Създава се нова ал. 3:

„(3) Държавните висши училища, получили висока оценка на научната дейност, се включват в списък на държавните висши училища с характеристика на изследователски по критерии и при условия и по ред, определени с акта на Министерския съвет по ал. 2.“

3. Създава се ал. 4:

„(4) Списъкът на държавните висши училища с характеристика на изследователски се приема с акта на Министерския съвет по ал. 2 по предложение на министъра на образованието и науката и се актуализира периодично, но не по-рядко от веднъж на всеки 3 години.“

4. Досегашната ал. 3 става ал. 5 и в нея думите „В зависимост от извършената оценка на резултатите от научната дейност“ се заменят с „В зависимост от оценката по ал. 2“.

**§ 9.** Създава се чл. 91б:

„Чл. 91б. Средства от държавния бюджет се предоставят и за финансиране на изпълнението на програми за консолидация и за оптимизация на държавните висши училища, разработени от тях и приети от Министерския съвет по предложение на министъра на образованието и науката.“

**§ 10.** В чл. 95 се правят следните изменения и допълнения:

1. Алинея 4 се изменя така:

„(4) Таксата за обучение по чл. 21, ал. 2 за един студент не може да е по-висока от 170 на сто от съответните диференцирани нормативи, определени по реда на чл. 91, ал. 2, т. 1, а таксата за обучение по чл. 21, ал. 5 за един докторант не може да е по-ниска от 70 на сто от съответните диференцирани нормативи, определени по чл. 91, ал. 3, т. 1.“

2. Създава се нова ал. 5:

„(5) За обучение по приоритетни професионални направления и защитени специалности в отделни държавни висши училища Министерският съвет по предложение на министъра на образованието и науката може да утвърди по-ниски размери на такси за обучение на студенти и докторанти от предложените от държавните висши училища, при условие че е осигурено допълнително финансиране за издръжка на обучението по реда на

чл. 91, ал. 2, т. 3, ал. 3, т. 3 и ал. 4.“

3. Досегашните ал. 5-8 стават съответно ал. 6-9.

4. Досегашните ал. 9 и 10 стават съответно ал. 10 и 11 и в тях думите „по ал. 7“ се заменят с „по ал. 8“.

5. Досегашната ал. 11 става ал. 12.

**§ 11.** В § 4д от Допълнителните разпоредби се създават т. 9 и 10:

„9. „Приоритетни професионални направления“ са професионалните направления, за които е налице прогноза за повишена необходимост от подготовка на висококвалифицирани специалисти за целите на икономическото и общественото развитие на Република България.

10. „Защитени специалности“ са специалности на висшето образование, за обучението в които липсва заявен интерес или заявеният интерес е нисък, но към определен етап от икономическото и общественото развитие на Република България съществува необходимост от подготовка на висококвалифицирани специалисти за тези специалности.“

**ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ**

**§ 12.** Относителният дял на средствата по чл. 91, ал. 2, т. 3, ал. 3, т. 3 и ал. 4 спрямо общия размер на определените средства за издръжка на обучението за държавните висши училища се увеличават поетапно, както следва:

1. През 2016 г. – не по-малко от 25 на сто.

2. През 2017 г. – не по-малко от 40 на сто.

3. През 2018 г. – не по-малко от 50 на сто.

4. През 2019 г. – не по-малко от 55 на сто.

5. През 2020 г. – не по-малко от 60 на сто.

**§ 13.** Законът влиза в сила от деня на обнародването му в „Държавен вестник”.

Законът е приет от 43-ото Народно събрание на ……..…... 2015 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание.

**ПРЕДСЕДАТЕЛ НА**

**НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ:**

**(Цецка Цачева)**

# М О Т И В И

## към проекта на Закон за изменение и допълнение на Закона за висшето образование

**Цел**

През последните 25 години в резултат на масовизацията системата на висшето образование се разшири. Студентите в държавните висши училища се увеличиха от близо 90 на около 190 хиляди, а общо във всички висши училища – на 240 хиляди. От 1999 г. размерът на субсидията за висшите училища се определя въз основа на броя на приетите студенти. Масовизацията на приема и системата на финансиране създадоха стимули за предимно екстензивно разрастване. По инициатива на висшите училища се откриха множество нови факултети, филиали и специалности в нови за тях професионални направления с цел привличане на студенти чрез предлагане на търсени, а не на традиционно развити в съответното висше училище професионални направления. Изградена като система предимно от специализирани висши училища, системата на държавните висши училища се превърна в система предимно от университети, като в редица случаи това стана чрез разкриване на обучение в неприсъщи за тях професионални направления.

От днешна гледна точка оценката на академичната дейност и реализацията на завършилите студенти показват, че стратегиите за екстензивно разрастване са били неефективни в преобладаващата си част. Концентрацията на ниски резултати за учебна и научна дейност и за реализация е предимно в професионални направления, които са неприсъщи за съответното висше училище.

Съгласно чл. 91, ал. 2 от Закона за висшето образование (ЗВО) средствата за издръжка на обучението се определят въз основа на диференцирани нормативи по професионални направления за един студент, броя на приетите студенти и докторанти и комплексната оценка за качество на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда.

Комплексната оценка е базирана на две концепции за качество в системата на висшето образование – академичната (оценка от акредитацията и показатели за научна дейност) и пазарната концепция, измерена чрез реализация на завършилите студенти и връзката с пазара на труда. За 2015 г. делът на субсидията, определена въз основа на комплексната оценка по чл. 91, ал. 2, т. 3 от ЗВО и в съответствие с Постановление № 121 на Министерския съвет от 2012 г. за определяне на средствата от държавния бюджет за издръжка на обучението в държавните висши училища в зависимост от комплексна оценка за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда, е 12,8 на сто от субсидията за издръжка на обучението. За да се стимулират държавните висши училища да повишат качеството на обучението, този дял следва значително да се увеличи.

За тази цел в Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020 г. са предвидени последователни мерки за диференциране на финансирането според резултатите и за прекратяване приема на студенти при ниски резултати:

– значително диференциране на финансирането според качеството на образованието и реализацията на завършилите;

– усъвършенстване на системата за прием във висшите училища съобразно резултатите от оценяването на професионалните направления;

– прекратяване утвърждаването на прием за професионалните направления с най-ниски резултати;

– диференциране на субсидията за научна дейност за висшите училища въз основа на обективни показатели за научните резултати;

– спиране на субсидията за научна дейност на висшите училища със слаби научни резултати;

– диференциране и при определяне на възнагражденията в самото висше училище;

– диференциране на начина на предоставяне и размера на студентските стипендии.

В Плана за изпълнение на Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020 г. е предвидено делът от средствата за издръжка на обучението, които се получават въз основа на комплексна оценка за качеството на обучението и съответствието му с потребностите на пазара на труда, да нарасне на 40 на сто през 2017 г. и на 60 на сто през 2020 г. В програмната декларация на правителството е поет ангажимент за поетапно обвързване на минимум 50 на сто от субсидията за обучение с качеството на образованието до края на мандата през 2018 г.

Отново в съответствие със Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020 г. със законопроекта се въвеждат приоритетни професионални направления и защитени специалности. Целевото финансиране на тези стратегически направления и защитени специалности е важно в национален план. Акредитираните по предложение на висшите училища нови за тях професионални направления и специалности често са неефективни и дублират подобни и съществуващи от десетилетия в други висши училища, без да е налице недостиг на пазара на труда. В определени случаи се стига до пренасищане на кадри в едни направления и професии за сметка на недостиг в други. Политиката на държавата следва да бъде насочена към ограничаване разрастването на неефективните професионални направления и специалности и към стимулиране на висше образование, което да отговори на изискванията на потребностите на реалната икономика и пазара на труда. В същото време държавата е длъжна да защити определени професии,

интересът на потребителите към които е ограничен, но са важни за икономическия и социалния живот на страната.

На следващо място, със законопроекта се предвижда предоставяне на възможност държавните висши училища да провеждат обучение срещу заплащане при определени условия и по ред, извън финансирания от държавата прием и в рамките на определения по чл. 83, ал. 3, т. 1 от ЗВО капацитет на съответното професионално направление или капацитет на специалността от регулираните професии. Във връзка с това в законопроекта се предвижда регулиране на максималния размер на таксите за платено обучение по чл. 21, ал. 2 от ЗВО, като той не може да бъде по-висок от 170 на сто от съответните диференцирани нормативи, определени по реда на чл. 91, ал. 2, т. 1 от ЗВО. Платеното обучение се установява, за да се удовлетворят желанията на кандидат-студенти и кандидат-докторанти, които имат финансови възможности и интерес за обучение по специалности от професионални направления, за които към даден момент държавата не осигурява финансов ресурс.

Изменението в чл. 77, ал. 3 от Закона за висшето образование предвижда при провеждането на институционалната акредитация на висшите училища и при оценяването на съответствието с изискванията за академичен състав на основен трудов договор член на академичния състав да може да участва в акредитацията на не повече от едно висше училище вместо съществуващата досега възможност да участва в акредитацията на две висши училища. Изменението има за цел оптимизиране на академичната среда във всяко висше училище, както и стимулиране изграждането на ново поколение преподаватели, учени и изследователи, мотивирани от възможността за научно и професионално израстване.

Взети са предвид получените бележки и предложения от страна на Министерството на финансите и на Министерския съвет при съгласувателната процедура. Във връзка с това са направени някои изменения по отношение на утвърждаването от Министерския съвет на прием за обучение на студенти и докторанти срещу заплащане в държавните висши училища. Регламентирана е възможността за утвърждаване на прием в новооткрити за висшето училище професионални направления и специалности от регулираните професии, за които няма данни за реализацията на завършилите студенти. Уреден е начинът на финансиране на кандидат-студентите по реда на чл. 68, ал. 5 и 6 от Закона за висшето образование. Със законопроекта става възможно определянето на държавни висши училища с характеристика на изследователски. Така се осъществява съответствие със заложените цели в Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г.

**Финансови и други средства, необходими за прилагането на новата уредба:**

За прилагането на предложените промени не са необходими допълнителни финансови средства.

**Очаквани резултати:**

Предлаганите промени ще ограничат финансирането на определени професионални направления, в които висшето училище не успява да се конкурира успешно с останалите. Това ще го мотивира да фокусира усилията си главно в направленията, в които обучението е с достатъчно високо качество и с добра реализация на студентите. Така по естествен начин ще се укрепят професионалните направления, подготвящи най-добрите специалисти.

Като резултат от промяната в чл. 77 от Закона за висшето образование се очаква засилване на конкуренцията между висшите училища, повишаване качеството на обучението и на научните изследвания, в т.ч. утвърждаването на институциите за висше образование като научни центрове.

**Анализ за съответствие с правото на Европейския съюз:**

Изготвеният законопроект не противоречи на европейското законодателство и не е изготвен в изпълнение на актове на Европейския съюз или на международни договори, сключени от Европейските общности.

**МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ:**

**(Бойко Борисов)**